

KUSTANTAMO
HELMIVYÖ

LUKEMATTOMIA KIRJOJA 3

KAUKAA HAETTUA

SHIKIBU MURASAKI:
GENJIN TARINA

MERJA LEPPÄLAHTI

Kaukaa haettua

Merja Leppälahti

Kaukaa haettua

Shikibu Murasaki: *Genjin tarina*

Kustantamo Helmivyö

Turku 2023

Merja Leppälahti: *Kaukaa haettua*

ISBN 978-952-7469-43-9

Kiitos: Suomen arvostelijain liitto

Painopaikka: BoD – Books on Demand, Norderstedt, Saksa

JAPANILAISEN KULTTUURIN suosio kasvoi länsimaissa aivan räjähdysmäisesti japanilaisten sarjakuvien (manga) ja piirroselokuvien (anime) myötä. Suomesakin alkoi 1990-luvun lopulla varsinainen Japani-aalto, ja esimerkiksi työväenopistojen japanin kielen kurssit täyttyivät innokkaista nuorista opiskelijoista. 2010-luvulta lähtien Suomessa on myös julkaistu yhä enemmän suomennettua japanilaista nykykirjallisuutta. Uusien kääntäjien ansiosta nykyään suurin osa japanilaisen kirjallisuuden käännöksistä tehdään suoraan japanin kielestä, kun aikaisemmin pääosa japanilaisesta käännöskirjallisuudesta käännettiin suomeksi englannin, saksan tai ruotsinkielisestä käännöksestä.

Itse olen kiinnostunut Japanista ja japanilaisuudesta viimeistään silloin, kun yläasteella sain japanilaisen kirjeenvaihtotoverin. Tuohon aikaan kuitenkin ajatus esimerkiksi Japaniin matkustamisesta oli silkkaa utopiaa. Keihäsmatkat oli perustettu vuonna 1965, mutta minun perhe- ja sukupiirissäni sen paremmin kuin koulukaverienkaan perheissä ei matkusteltu. Ruotsinlaivalla tehty matka Tukholmaan riitti puheenaiheeksi pitkään, sen kauemmaksi ei kukaan tähyillyt. Olin siis outolintu sekä koulussa että perheen ja suvun piirissä, kun abiturienttikesänäni hankin itselleni kieliharjoittelutoimiston kautta kesätyöpaikan Sveitsistä. Vasta myöhemmin alettiin koulussani kertoa tällai-

senkin mahdollisuuden olemassaolosta. Kesä Sveitsissä oli monin tavoin maailmankuvaa avartava. Opin ainakin, että koulussa oppimani saksa ja sveitsinsaksa olivat hyvin erilaisia. Vaikka matkustelin jonkun verran myöhemmin aikuisena, Japani tuntui pitkään mahdottomalta matkakohteelta, ja sinne pääsin vasta paljon myöhemmin. Kiinnostus Japaniin kuitenkin säilyi, ja mitä enemmän opin, sitä enemmän halusin tietää.

Minun lukematon kirjani on japanilaisen kirjallisuuden klassikko, *Genjin tarina*, joka on alkujaan kirjoitettu japaniksi yli tuhat vuotta sitten. Teosta ei ole kokonaan suomennettu; siitä on käännetty suomeksi noin kolmasosa neljänä niteenä: *Kirsikankukkajuhla*, *Tuuli männyissä*, *Pilviverho*, *Luumupuun oksa*. Näistä kolme ensimmäistä osaa on suomentanut Marutei Tsurunen, aikaisemmalta nimeltään Martti Turunen. Runot on kääntänyt Kai Nieminen, joka on suomentanut myös neljännen osan. Enemminkin *Genjin tarinaa* olisi saatavissa muilla kielillä, sitä on käännetty muun muassa englanniksi. Minua on kuitenkin kiinnostanut enemmän kirjan neljännen osan lopussa oleva Kai Niemisen laatima selitysoasa, jossa on paljon *Genjin tarinaan* ja sen kirjoitusajankohtaan liittyvää asiaa. Sen osuuden olen lukenut useaan kertaan, mutta varsinaisia osia *Genjin tarinasta* olen korkeintaan satunnaisesti selaillut.

Kaukainen itä

Tutustuminen Japanin historiaan ja kulttuuriin on nostanut esille paljon selaista, mistä minulla ei aikaisemmin ollut aavistustakaan. Kiinnostus Japaniin

onkin saanut minut miettimään, miten vähän loppujen lopuksi tunnen Euroopan ulkopuolisten maiden kirjallisuutta, kulttuuria ja historiaa. Miten paljon maailmasta meiltä jää pimentoon, koska emme tiedä sitä olevankaan.

Euroopan ulkopuoliset maat on tyypillisesti ”löydetty” eurooppalaisten toimesta ja usein sen jälkeen valloitettu siirtomaiksi, joiden luonnonvaroja on riistetty varsin suruttomasti. Japani pystyi sulkemaan rajansa muukalaisilta, mutta useat muut Aasian maat ovat olleet Euroopan maiden siirtomaina, samoin Etiopiaa lukuunottamatta kaikki Afrikan maat. Siirtomaita hallittaessa rajoja sovittiin eurooppalaisten valtioiden valtapiirien mukaan piittaamatta vanhoista aluejaoista.

Esimerkiksi Indonesia päätyi siirtomaaksi aluksi mausteiden tähden; kun mausteiden tarve Euroopassa väheni, asukkailta ryhdyttiin perimään verona suuri osa heidän sadostaan. Myöhemmin alueelle perustettiin kauppakompanian omistamia plantaaseja, joilla paikalliset työskentelivät lähes tai täysin orjan asemassa. Jostain syystä me eurooppalaiset pidimme siirtomaaisännyyttä oikeutenamme. Ei ole nähty ongelmallisena kohdella alkuperäisväestöä yksinkertaisina ja selvästi vähempiarvoisina alamaisina. On myös pidetty itseltään selvänä, että siirtomaan luonnonvarat hyödyttävät emämaata, vaikka kyseisessä siirtomaassa olisi nähty nälkää, kuten Indonesiassa tapahtui. Suomessakin haaveiltiin omasta siirtomaasta Afrikassa. Ambomaan asukkaita olimme halunneet vanhempien tavoin kasvattaa ja sivistää kristittyjen eurooppalaisten pieniksi veljiksi ja sisariksi.

Itä-Intian kauppakomppaniassa Jaavalla vuosina 1839-1857 työskennellyt Eduard Douwes Dekker (1820–1887) kirjoitti kokemuksistaan teoksen *Max Havelaar* (1860) salanimellä Multatuli, mikä teoksen esipuheen mukaan merkitsee 'olen paljon kärsinyt'. Teoksen Max Havelaar on ystävällinen, antelias ja oikeudenmukainen mies, joka varakuvernöörin tehtävässään haluaa kuulla paikallista väestöä ja oikaista näille tehdyt vääryydet. Tämä ei kuitenkaan sovi hänen ylemmilleen, jotka itsekin hyötyvät ilmaisesta työvoimasta ja muista paikallisista eduista, ja Max Havelaar perheineen joutuu epäsuosioon ja köyhyyteen.

Max Havelaar -teos sai aikaan runsaasti keskustelua; on sanottu, että se herätteli eurooppalaisia *Tuomo-sedän tuvan* tavoin. Sittemmin Max Havelaarista tuli Reilun kaupan ensimmäinen tuotemerkki. Merkkiä käytettiin aluksi meksikolaisten kahvinviljelijöiden tuotteissa osoittamaan, että niistä on maksettu viljelijää hyödyttävä hinta.

Kun palataan Japaniin, se on Aasian maiden joukossa poikkeus, sillä se ei ole koskaan ollut siirtomaa. Myöhemmin Japani jopa valloitti itselleen siirtomaiden tapaisia alueita Koreasta ja Kiinasta. Toisaalta Japani oli sodan jälkeen miehitetty ja käytännössä Yhdysvaltain määräysvallassa, vaikka ei silloinkaan varsinaisesti siirtomaan asemassa.

Ensimmäiset eurooppalaiset saapuivat Japaniin vuonna 1543. Portugalilaiset aloittivat kaupankäynnin japanilaisten kanssa ja toivat maahan mm. tuliseita, joita Japanissa ei aikaisemmin ollut. Eurooppalaiset jesuiitat toivat mukanaan myös kristinuskon, joka aluksi otettiin kiinnostuksella vastaan.

Genji ja Murasaki nukkemuseon nukkeina Kiotossa. Kuva: Merja Leppälahti.

James Clavell kuvaa romaanissaan *Shogun* Japania 1500- ja 1600-lukujen vaihteessa. Romaanin päähenkilön esikuvana on todellinen henkilö, haaksirikkouutuneen hollantilaislaivan mukana maahan saapunut englantilainen William Adams. Muillakin romaanin hahmoilla on todelliset esikuvansa, vaikka romaanin tapahtumissa on käytetty myös taiteellista vapautta. 1600-luvulla kris-

tinusko kiellettiin Japanissa ja kristittyjä surmattiin. Japani sulki rajansa ulkomaalaisilta kiinalaisia lukuunottamatta lähes täysin. Eurooppalaisista ainoastaan hollantilaiset saivat käydä kauppaa Nagasakiin rakennetulla Dejiman keinosaarella.

Japanin kultakausi

Genjin tarina (*Genji monogatari*) on kirjoitettu paljon edelläkuvattuja tapahtumia aikaisemmin, noin vuoden 1000 paikkeilla, jolloin eurooppalaisia ei Japanissa vielä ollut nähty. Elettiin Japanin historian Heian-kautta. Ulkomailta oli saapunut uusi uskonto, buddhalaisuus, joka saavutti suosiota kotoperäisen šintolaisuuden rinnalla, välillä sulassa sovussa, välillä sen kanssa ankarastikin kilpaillen.

Ennen Heian-kautta (794–1185) Japanin ylimystö puhui kiinaa ja kirjoitti japania kiinalaisin kirjoitusmerkein. Periaatteessa kaikki ylimystön miehet osasivat kiinaa, mutta naisten koulutukseen kiina ei kuulunut ilman muuta. Tosin useimmat hovin naiset osasivat kiinaa ainakin jonkun verran, se kuului ylempään sivistykseen. Heian-kautta pidetään Japanin historian kultakautena, jolloin vähitellen irtauduttiin aikaisemmasta Kiinan ihailusta ja jäljittelystä; kirjallisuus ja taiteet alkoivat kehittyä omaleimaiseen suuntaan.

Japanin ja kiinan kielet ovat hyvin erilaisia, ja japanin kirjoittaminen kiinalaisin kirjoitusmerkein oli melko lailla haastavaa. Heian-kaudella kehittyi kiinalaisten kirjoitusmerkkien rinnalle *kana*-tavukirjoitus, joka mahdollisti ja-

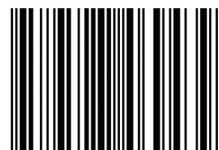
Yli tuhat vuotta sitten kirjoitettu *Genjin tarina* kuuluu maailman vanhimpiin kaunokirjallisiin teoksiin. Se on edelleen kiinnostava sekä Japanin historian kuvauksena että siihen liittyvien tarinoiden vuoksi. Merja Leppälahti kirjaa teoksen ja sen synnyn herättämiä ajatuksia.

Merja Leppälahti (s. 1956) on turkulainen perinteen- ja kulttuurintutkija, tietokirjailija ja kriitikko, joka on aiemmin julkaissut muun muassa teokset *Perinnejoulu* (2019), *Kaiken maailman kauhua* (2018) ja *Vahvaa väkeä: kotimaisia uskomus- ja fantasiaolentoja* (2012).

**KUSTANTAMO
HELMIVYÖ**

Kannet: JT Lindroos | oivas.com

ISBN 978-952-7469-43-9

9 789527 469439